

LEÉL - ÖSSY SÁNDOR

VÁLASZA A KARSZTANKÉTEEN ELHANGZOTT HOZZÁSZÓLÁSOKRA
/Az ankéten időhiány miatt nem került elmondásra/

A nagyszámu, részletes és igen értékes hozzászólásból örömmel átlapítom meg, hogy érdemes volt az Egyetemi Földrajzi Intézet első karsztankétjét megrendezni.

A hozzászólásokkal kapcsolatban általánosságban meg kell jegyez-
nem, hogy azok részben az általam elmondottakat ismételték meg
különböző variációkban, gyakran kissé félreértve szavaimat. A ter-
mékeny vita kifejlesztése érdekében tudatosan vállaltam magamra
a vitás problémák kiélezésének és a mindenben határozott állásfog-
lalásnak a hálátlan feladatát még akkor is, ha elegendő kutatási
eredmény hiányában kényelmesebb lett volna egyes vitás problémá-
kon átsiklani.

Az egyes hozzászólásokra áttérve Szabó Pál Zoltán felszólalásából
kitűnt, hogy az őskarsztosodás kérdése tekintetében áll fenn köz-
tünk nagyobb ellentét. Örömmel kell megállapítanom, hogy a legu-
tóbbi hidrológiai előadásával kapcsolatos vitánk óta Szabó Pál
Zoltán lényegesen leszűkítette az általa feltételezett meszei
őskarsztosodás kereteit, és azt tulajdonképpen a fedett karsztok-
ra és ezeken is a nagyobb formákra /őspoljék/ korlátozta. Az ő-
karsztokkal kapcsolatban továbbra is az a véleményem, hogy a je-
lenben a felszínen nem igen fordulnak elő. A geológiai értelemben
vett őskarsztosodást nem tagadom, de ez a múltban játszódott le
és a földrajzot érdeklő jelenkori felszín képében alig van szere-
pe. Lehetséges, hogy egyes fejlődésük közben befedett, majd később
exhumált őskarsztokon a jelenig megmaradtak egyes őskarsztos for-
mák roncsai. Ehhez azonban nagyon sok kedvező körülmény összjáté-
ka szükséges, és a természetben nyilván nagyon ritkán fordul elő.
/De még ezen ritka esetben is csak aránylag "fiatal őskarsztok"
maradványairól lehet szó, tehát maximum a földtörténeti ujharmad-
kor elejéig - alsó mediterrán - mehetünk vissza./ Az ilyen elvét-
ve előforduló őskarsztmaradványok azonban merőben különböznek a je-
lenlegi fiatal karsztos formáktól és a jelen geomorfológiai forma-
kincsének létrehozásában szinte semmi szerepük sincsen. A jelenko-
ri karsztos felszínek speciális formái /dolinák, víznyelők, bar-
langok, zsombolyok, szakadékvölgyek/ mind fiatal eredetűek.

Az orfűi mélyedés eredetét sokkal inkább lehet fiatal ujharmadkori
tektonikus besüllyedéssel magyarázni, mint őspoljének feltételez-
ni. A poljék különben sem t. pikus karsztos formák, mert keletkezé-
sükben a tektonikának nagyobb szerepe van, mint a karsztosodásnak.

A magyarországi dolomitfelszíneken előforduló és krétakori vagy
paleocén bauxitot tartalmazó "őskarsztos" mélyedések eredete ma
még megoldatlan. Véleményem szeint ezek nem dolinák, és minden-
képpen nagyon távol állnak a fiatalokori karsztos formáktól.

Ami Szabó Pál Zoltánnak a barlangrendszeremmel szemben felhozott
ellenvetéseit illeti, újól meg kell jegyezmem, hogy a rendsze-
rem egyes kategóriái egységes eredetű, t. szta barlangtípusokat je-
lölnek meg, amilyenek a valóságban nincsenek. Minden barlang ösz-
szete t. eredetű forma, mely több tényező bonyolult összmunkája ré-
vén jött létre. Tehát minden barlang önálló egyéniség. Valóan
nincsenek tiszta tektonikus eredetű barlangok, de ugyanígy nincse-
nek tiszta karsztos eredetű barlangok sem. Különben is a tektoni-
kának oly jelentős szerepe van a barlangok létrehozásában /ezt

mindegyik hozzászóló elismerte! / hogy mint elméleti barlangtipust nem lehetett kihagyni. A hévvízes barlangok kétségtelenül sokban hasonlítanak a karsztos barlangokhoz, de az eredet, a forma, sőt még a közetminőség szempontjából is sok közöttük az eltérés. Ezt a hozzászólók nagyrésze is elismerte. Ezért a hévvízes barlang a karsztos barlanggal rokon, de mégis külön barlangtípus. Az egyéb barlangtípusok alatt felsorolt többi barlangtípusoknak /abráziós, mállásos, felhalmozódási barlangok/ is megvan a létjogosultságuk.

A barlangok osztályozása - szerintem - leghelyesebben oly módon történik, hogy részletes analitikus vizsgálattal megállapítjuk, hogy milyen tényezők /erőhatások/ hozták létre őket, azután eldöntjük, melyik volt a tényezők közül túlsúlyban; ezután kimondhatjuk, hogy a barlang az illető tényezővel kapcsolatos tiszta barlangtípushoz hasonlít a legjobban. /Pl. az Aggteleki cseppkőbarlang elsősorban karsztos barlang, de az eredetében szerepe volt a tektonikának is. A Mátyáshegyi barlang elsősorban hévvízes eredetű, bár létrehozásában szerepe volt a tektonikus töréseknek és a hidegvízű karsztosodásnak is. A Pálvölgyi barlangot egyes kutatók tulnyomóan tektonikus eredetűnek tartják./ A genetikus barlangmorfológiai vizsgálatnak nem az a célja, hogy az egyes barlangokat mereven beskatulyázza, bármilyen barlangrendszer kategóriába, hanem hogy a barlangrendszer segítségével kielemezze a barlangok bonyolult eredetét és további fejlődésüket. Minél egyszerűbb és világosabb a barlangrendszer, annál jobban megfelel ennek a célnak. Az általam felállított és a főbb barlangtípusokat felsoroló barlangrendszer nem pusztán elméleti úton, íróasztalnál, deduktív módon jött létre, hanem sok éves gyakorlati jellegű analitikus kutatások eredményeinek az induktív leszűréséből keletkezett. Ezért, bár az egyes barlangtípusaimnak pontos mása nincs a valóságban, azok mégsem tekinthetők mesterkélteknek, mint-hogy a természet bonyolult egyedeinek a leegyszerűsítéséből jöttek létre és belőlük a valóságban előforduló összetett formák bonyolult kialakulása újra pontosan felépíthető.

A mesterséges barlangtípus felállítását a teljességre való törekvés és a természetes barlangokkal való összehasonlítás és szembeállítás szempontjai indokolják meg. Tekintetbe kell ugyanis vennünk, hogy sok kulturbarlang egyes részeit mesterségesen átalakították, kibővítették, és összekötötték. /Pl. Várhegyi mésztufa-barlang, az Aggteleki cseppkőbarlang jósvafői bejárata/. Helytelen lenne ezeket a fontos barlangokat egyszerűen kirekeszteni a barlangok sorából. Inkább pontos analitikus vizsgálattal arra kell törekednünk, hogy megállapítsuk, hogy a genetikájukban mi volt a szerepe a természetes és a mesterséges tényezőknek, valamint hogy ezek közül melyik volt túlsúlyban. A tisztán mesterséges eredetű üregeket - mint már előadásomban is említettem - én sem tartom igazi barlangoknak.

Pávai Vajna Ferenc hozzászólásával általában egyetértettem. Legfeljebb nem állítanám határozottan, hogy a prioritás mindig a hévvízes barlangképző tényezőké. Ugyanis, nem minden törésvonalon mutatható ki hévvízfeltörés, soknál csak leszálló hidegvízű karsztosodás mutatható ki.

Kessler Hubert gyakorlati javaslataihoz örömmel csatlakozom. A részlete magyar karsztterkép mellett, sőt még az előtt részletes barlangtásztér is kellene készíteni.

A korróziós zsombolytípus felállítását szükségesnek tartottam a teljesség kedvéért. Igaz, hogy a többi típushoz hasonlóan mint

tiszta forma, a korróziós zsomboly sem fordul elő, de számos példát tudok felsorolni, ahol a korrózióknak a zsombolyképződésnél döntő szerepe van. /Pl. a Legénybarlang belsőbb részeinek egyes fiatal avenjei, a Remetehegyi Hétlyuk zsomboly alatti anyabarlang egyik kettős oldal-avene, stb./

Horusitzky Ferenc az őskarsztosodás tekintetében a bevezetésemben már említett és a földrajzi felfogástól merően különböző, - de geológiai értelemben helyes - földtani felfogást képviseli. A bauxit "töbrök" és a többi hozzájuk hasonló állítólagos őskarsztos forma eredetéről már előbb elmondtam a véleményemet.

Venkovits István a barlangrendszeremet általában elfogadta, csak az egyes definíciókat szeretné egy külön hivatalos bizottság által pontosan megállapíttatni. A karszt kutatás definícióiról és terminológiájáról való ankétszerű vitát magam is nagyon hasznosnak és termékenynek tartanám, de talán kissé túlzás lenne bármilyen hivatalos bizottság felfogását és definícióit mereven rákényszeríteni a karszt kutatókra, hiszen egészen bizonyos, hogy a jövőben a karsztosodással kapcsolatos felfogásunk még sok változáson fog átmenni.

Nem tudom elfogadni Venkovitsnak azt az állítását, hogy antidiialektikus az a megállapításom, hogy a barlangok már fejlődésük közben is pusztulnak. Szerintem nagyon is dialektikus ez a beállítás, hiszen itt a természeti folyamatok lényegében rejlő és a fejlődést előmozdító ellentmondások egyik igen jellegzetes esetére mutattam rá.

Nagyon igaza van Venkovitsnak és a hozzászólóknak abban, hogy a magyar karszt- és barlang kutatásnak is elsősorban a gyakorlati vonatkozásokat kell szem előtt tartania és mindenben a szocialista népgazdálkodás érdekeit kell szolgálnia. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a nagyrészt elméleti jellegű kutatásokra nincs szükség. Az elmélet és a gyakorlat a tudományos kutatásokban nem áll egymással éles ellentétben. A pusztán öncélú l'art pour l'art elméleti kutatások kétségtelenül helytelenek. De eredményes gyakorlati kutatásokat csak szilárd elméleti alapokról kiindulva lehet folytatni.

Bertalan Károly hozzászólásával mindenben egyetértettem. Kétségtelen, hogy a nagyság tekintetében kell egy alsó határt megvonnunk és a leghelyesebb erre az ember méreteit venni mértéknek. Felső határ azonban nincs a barlangok méreteire. A mesterséges barlangtípus felállítását Bertalan régészeti és természetvédelmi szempontokkal is igazolta.

Végül meg kell állapítanom, hogy a problémák nagy száma, gyakorlati fontossága és a nagy érdeklődésre való tekintettel szükség van a Magyar Barlangkutató Társaság mielőbbi, újbóli felállítására és ezzel együtt egy önálló barlangkutatósi folyóirat megindítására is. Az új barlangkutató társaság a régi keretein túlmenően a karszt- és barlang kutatással kapcsolatos összes problémákat összefogná. De emellett szükség van a Magyar Hidrológiai Társaság most létesített hidrogeológiai szakosztályán belül is a tevékeny karszthidrológiai kutatómunkára. Ha a Földrajzi Társaság újból megalakul, ezen belül is szükséges egy külön karszt morfológiai szakosztály szervezése.